

Na koncu pregleda vsakega posameznega jezika je po nekaj strani (od 2,5 do 9) tekstov iz literature. V steksl. delu so trije odlomki iz Zografskega kodeksa, morda bi bilo bolje navesti en odlomek, vendar iz različnih spomenikov, da bi jih bralec lahko primerjal. Pri drugih jezikih je izbor v prvi izdaji zbudil začudenje nekaterih kritikov, žal pa avtor njihovih pripomb ni upošteval in je izbor tekstov ostal isti. Mogoče bi bilo primerno v tretji izdaji uvod in literarne tekste skrajšati in poenotiti, zato pa nekatere krajše slovnice preglede predelati in razširiti.

Seveda bi bilo treba za tretjo izdajo pregledati tudi bibliografijo. Zastarela dela bi lahko brez škode izpadla, vanjo bi morala priti novejša ali tudi novejše izdaje temeljnih del. Naj omenim samo, da so Slovanski jeziki R. Nahtigala izšli v drugi izdaji 1952, da je izšel tretji zvezek Vaillantove primerjalne slovnice slovanskih jezikov 1966, da je istega leta v Kijevu izšel tudi uvod v primerjalno-zgodovinski študij slovanskih jezikov pod redakcijo O. S. Meljničuka itd.

Kljub vsemu, kar sem povedal, pa velja še enkrat poudariti, da nihče ne dvomi o koristnosti te knjige, ki bo tudi v drugi izdaji našla širok krog uporabnikov in tako razširjala zanimanje za slovanske jezike in njihovo proučevanje.

Janez Zor

Filozofska fakulteta, Ljubljana

NIKOLA PRIBIČ, STUDIEN ZUM LITERARISCHEN SPÄTBAROCK IN BINNENKROATIEN, ADAM ALOISIUS BARIČEVIČ*

Z veliko zamudo in skoraj po naključju mi je prišla v roke študija z gornjim naslovom, delo, ki studiozno obravnava književne in splošne kulturne razmere v civilni Hrvatski, kakor se avtorju razprave kažejo, ko raziskuje zanimivo življenje in delo enega zadnjih zastopnikov baroka pri kajkavskih Hrvatih, čigar pomen pa sega daleč čez meje njegove ožje domovine. Delo je toliko pomembnejše, ker naša književna historiografija ni bogata z deli, ki bi z nefilološkimi merili obravnavala starejša obdobja. Pomembnost dela naj bo opravičilo, da z veliko zamudo opozarjam na knjigo in njenega avtorja.

Študija je razdeljena na šest poglavij.

Prvo poglavje (7—45) govori o duhovnih izročilih in splošnih razmerah na Hrvaškem, iz katerih je zrasla osebnost in delo A. A. Baričevića. Avtor razpravlja na splošno o našem baroku, spremljajoč vsa kulturna gibanja pri nas od humanizma do konca 18. stoletja, ko se začnejo kazati izrazite inovacije v političnem, gospodarskem, nacionalnem in književnem življenju hrvaških pokrajin.

Drugo poglavje (46—61) nam predstavlja Adama Alojzija Baričevića kot človeka in kot kulturnega delavca. V osrednjem poglavju (62—91) je Pribič podal analizo nekaterih Baričevićevih spisov. Tu so najprej Zapiski iz študijskih

* 1961. Verlag R. Oldenbourg, München. Südosteuropäische Arbeiten, 58. 160 str.

let na Dunaju, nato Sentence posavskopanonskih pisateljev (*De scriptoribus Pannoniae Saviae collectanea*), Katalog zagrebških tiskov (*Catalogus librorum Zagrabiae impressorum ordine chronologico*), Trije življenjepisi, Različni zgodovinski in življenjepisni zapiski (*Varia historica et biographica notata*), Pravkar odkrit zvezek rokopisov s temami v prvi vrsti iz orientalistike in končno O novcih (*Nummorum ... explicatio*).

Četrto poglavje (92—144) govori o bogato razvejeni Baričevičevi korespondenci med leti 1779—1805, o pojavu, ki je prav za to dobo nadvse značilen, ko je znanstveni interes izredno živ, znanstvena komunikativna sredstva in možnosti publiciranja pa so še dokaj omejene. O tem nam pričata tudi dva najmarljivejša korespondenta iz naše kulturne zgodovine prve polovice 19. st., Jernej Kopitar in Vuk St. Karadžić. Peto poglavje (145—150) povzema dognanja prejšnjih poglavij, v zaključnem poglavju (151—158) pa je pisec dodal Baričevičevo *Professio fidei*, njegovo oporoko in imenski register.

Po temeljitosti in znanstveni dokumentiranosti se od del, ki v tujem jeziku razpravljajo o naših kulturnih zadevah, s Pribičevo knjigo najlaže primerja Čurčinova razprava *Das serbische Volkslied in der deutschen Literatur*.

Zadnja tri desetletja 18. st. so zanimiva za vso Evropo: v tem času so naglo izginjale stare, preživele oblike življenja, ozračje je bilo naelektreno, kazalo je na velike družbene pretrese, ki so našli svojo realizacijo v francoski revoluciji in napoleonskih vojnah. V Angliji se oglašajo znanilci romantike, v naših, po krivdi Avstrije in številnih drugih faktorjev ekonomsko in politično zaostalih pokrajinah s še dokaj trdnim fevdalizmom pa so najnaprednejša dela Satir iliti divji čovik, Soveti zdravago razuma, Matijaš Grabancijaš dijak, Razgovor ugodni naroda slovinskoga itd. To seveda niso revolucionarna dela, ki bi pretresala svet, so pa jasno kazala, da so nastale nevarne razpoke v osemstoletni simbiozi Hrvaške in Ogrske, zgrajeni na fevdalnem družbenem redu in na latinskem jeziku znanosti, šolstva in uprave, ker sta se oba partnerja ekonomsko, politično in družbeno neenakomerno razvijala. Ogrski stanovski zbor se je izrekel za nacionalni, konkretno za madžarski knjižni jezik namesto latinskega, hrvatsko zastopstvo pa je v tej debati po nalogu svojih stanov vztrajalo pri tradicionalni latinščini. V tem prelomnem času je živel Adam Alojzij Baričević, značilen predstavnik svojega časa in svojih razmer, velik zagovornik baroka, ko je to pomenilo zamudništvo ne le v Evropi, temveč tudi v njegovi ožji domovini. Saj so v zadnjih dveh desetletjih 18. stoletja tudi hrvaško družbo vznemirjale reforme cesarja Jožefa II. Baričević se ni strinjal z jožefinsko ideologijo, kar ga je pripeljalo v ostro nasprotje z zagrebškim škofom Maksimiljanom Vrhovcem. Ta spor je usodno usmeril Baričevičevo življenjsko pot. Kakor je kot duhovnik odklanjal škofove direktive v smislu jožefinizma, tako je tudi kot kulturni delavec bil gluha za dogodke, ki so naznanjali novo epoho. V njegovi najbližji okolici se vse pogosteje razpravlja o potrebi, da ljudski jezik zavzame v javnem življenju mesto, ki ga je doslej nesporno imela latinščina. Izraz teh teženj je bila slovnica kajkavskega narčja (*Jezičnica horvatsko-slavinska za hasen Slavincev i potreboču ostaleh stranskoga jezika narodov*), ki jo je leta 1826 izdal Josip Đurkovečki. Literarni nemir je zajel celo sosedne Slovenske gorice, ki so se 1805 po zastopnikih

na »urbanski akademiji« posvetovala o veljavi in rabi ljudskega jezika. Dobri dve desetletji po Baričevići smrti (1806) pa se je s *Kratko osnovo horvatsko-slavenskoga pravopisanja* oficialno začel ilirski narodni preporod.

Baričević je bil torej eden najbolj doslednih med tistimi izobraženci na Hrvaškem, ki so mislili, da mora tudi za naprej vse teči po starih kolesnicah: šole z latinskim učnim jezikom naj oblikujejo humanističnega izobražena, baročnega univerzalista in polihistorja, v literaturi pa priložnostnega latinskega pesnika. Trdovratna zagledanost v humanistični izobrazbeni ideal z latinskim jezikom ni bazirala zgolj na ideoloških diskrepancah z novim časom, temveč v znatni meri tudi na naivnem prepričanju, da se bo hrvaško javno življenje na ta način obranilo nemščine, ki jo je, kot drugim nenemškim narodom habsburške države, vsiljeval jožefinizem. Obenem je strah pred nemščino, ki je prav v tem času bohotno poganjala tudi iz priseljenega in domačega meščanstva, potiskal politiko hrvaških deželnih stanov v zaveznitvo z ogrskim, madžarskim plemstvom, ki pa je ob tem času že imelo svoj nacionalni koncept in ta se je bistveno razločeval od nacionalne brezizraznosti hrvaškega plemstva. Hrvaško plemstvo je namreč pričakovalo, da bo madžarsko agresivnost lažje zlomiti kakor nemško.

Od svojih literarnih in znanstvenih načrtov jih je B. malo dokončal in tudi končani rokopisi niso vsi objavljeni. V obširni korespondenci, ki je zajela vidne latiniste in polihistorje tistega časa od Rusije do Italije in Nemčije, nam je zapustil važna sporočila o času in ljudeh.

Pismene zveze je imel tudi z dvema slovenskima korespondentoma. Blažu Kumerdeju je 1795 ponudil svojo pomoč pri izdelavi vseslovanske slovnice (*Versuch einer historisch-kritischen Krainisch-Slavischen Grammatik*), novo-meški frančiškan Kastul Weibl, »Moderator Provinciae S. Crucis Carnioliae«, pa naj bi mu bil 1801 poslal podatke o frančiških Hrvatih, ki so služili v slovenski provinci. Na drugih mestih omenja tudi Zoisa in Linharta.

Kljub zagrizeni zagledanosti v anacionalni humanizem je bil goreč patriot z rahlo slovansko zavestjo, kakor se je manifestirala v tem času in ki jo nekateri književni zgodovinarji naših dni imenujejo baročni slavizem.

Znanstvena literatura o tako zanimivi in tako razgledani osebnosti druge polovice 18. st. je razmeroma skromna. Največ je o njem pisal Vladoje Dukat v Radu 224 in 245, v Letopisu JAZU in drugod, o Baričeviću kot literarnem zgodovinarju pa Franjo Fancev. *Kratko* ga omenja tudi M. Kombol v *Povijesti hrvatske književnosti* in še krajše Fr. Kidrič v članku o Abrahamu Jakobu Penzelu (SBL, 6. zv., 500).

Prav zato, ker se je o tej značilni osebnosti doslej tako malo pisalo, je Pribičeva znanstveno dobro dokumentirana, v nekaterih poglavjih morda celo predaleč segajoča študija dragocen prispevek hrvaški literarni in kulturni historiografiji, ki je doslej za starejše obdobje največ pozornosti posvečala dubrovniški literaturi, latiniteti pa je odmerjala malo prostora in truda v svojih znanstvenih prizadevanjih.

Janko Jurančič

Filozofska fakulteta, Ljubljana